

גשם במתן תורה - טבילה ב'מי הדעת'

א. רעמים, ברקים וגשם במעמד הרב סיני

בתורה אינה מוזכרת במפורש ירידת גשמים במעמד הר סיני, לא בתיאור מעמד הר סיני בפרשת יתרו ולא בתיאורו בפרשת ואתחנן. למרות זאת, הד לכך אנו מוצאים בפסוקים שבפרשת יתרו, המתארים מציאות של 'קולות וברקים' בעת מעמד הרב סיני (שמות יט, טז): 'ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר'. הפסוקים שבתהלים סח (ח-י) עוסקים במעמד הר סיני, ושם יש תיאור מפורט של ירידת גשם: אלהים בצאתך לפני עמך בצעדך בישימון סלה. ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל. גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה.

ביאורים רבים נכתבו על פסוקים אלו בתהלים. חלק מהפרשנים מפרשים אותם בתור דימוי ומשל, אולם כמה מהפרשנים מפרשים שלא משל יש כאן אלא תיאור של עובדות ומציאות.¹ רבינו בחיי (שמות יט, טז) מציין שהיו גשמים במעמד הר סיני: שהפשט אמת ויציב והוא ראשון משבעים פנים לתורה, כי ביום מתן תורה היה כמין יום המעונן. וקולות והם הרעמים כמנהגו של עולם והברקים וקצת גשם. והוא שכתוב ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים. כך מובא גם ב'מכילתא דרשב"י' (יט, טז):

מגיד שביום מתן תורה תורה היו עננים וברקים וירידת גשמים וכן הוא אומר: ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ואומר קול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל. וכן כתב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (חלק ג פרק ט):

וידוע ג"כ ומפורסם באומה שיום מעמד הר סיני היה יום עב ויום ענן ומטר מועט, אמר ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו. מציאות זו של ירידת גשם במעמד הר סיני פותחת פתח להבנת כמה פרקים בתנ"ך, מאירה את עינינו במספר מדרשים, ואף עוזרת להבין כמה ממנהגי חג השבועות.

1. מלחמת ברק וסיסרא

בשירתה הנבואית בספר שופטים, בהודאה על הנס והניצחון במלחמה נגד סיסרא,

1. וכן פירשו: 'תולדות יצחק' (קארו) לשמות, שם; רד"ק בפירושו לתהלים, שם; רשב"ם, שמות כ טו.

מזכירה דבורה את מעמד הר סיני (שופטים ה, ד): 'ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה אף שמים נטפו אף עבים נטפו מים זה סיני מפני ה' אלוקי ישראל'. מה ראתה דבורה להזכיר בשירתה תיאורים אלו של מעמד הר סיני, כמעט באותן מילים שמתאר אותו משורר תהלים (פרק סח)? כמו במעמד הר סיני, גם בתיאור מלחמת ברק וסיסרא לא הוזכרה במפורש ירידת גשמים, אלא ברמז בלבד. אך כנראה הנס שהיה בהר תבור, שסיסרא וחילו עם רכב הברזל ניגפו לפני ברק, היה קשור לירידת גשם פתאומית.² דבורה אומרת לברק שהקב"ה ייתן את סיסרא בידינו: 'הלא ציוה ה' אלוקי ישראל לך ומשכת בהר תבור... ומשכתי אליך אל נחל קישון את סיסרא...'. בדבריה אלו היא מתכוונת שנאמר לה בנבואה שהנס יהיה על ידי גשם שירד על הר תבור. לרגלי ההר נמצאים מקורות הקישון, וסיסרא, שלא התכוון לירידת הגשם, ישקע בבוץ של נחל קישון. כך יאבד כל יתרונו עם רכב הברזל והוא ייגף. בתיאור הקרב באות מילים המזכירות את טביעת המצרים בים סוף. בשופטים נאמר (שופטים ד, טו):

ויהם ה' את סיסרא... וירד סיסרא מעל המרכבה וינס ברגליו... וסיסרא נס ברגליו... ובקריעת ים סוף נאמר (שמות יד, כד):

ויהם את מחנה מצרים. ויסר את אופן מרכבותיו וינהגו בכבדות. ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים.

גם כשדבורה מתארת את התבוסה בשירתה, היא רומזת לטביעת חיל סיסרא: 'נחל קישון גרפם נחל קישון נחל קדומים תדרכי נפשי עוז'. וכשהיא רואה את הנס שנעשה על ידי ירידת הגשם שלא בעונתו, היא נזכרת במעמד הר סיני, שגם שם 'הרים נטפו מים'. היא מצביעה על הר תבור ואומרת 'זה סיני'.

הגמרא (פסחים ק"ח ע"ב) דנה בפסוק (שופטים ה, כ): 'מן שמים נלחמו הכוכבים ממסילותם', ומתארת שינוי שה' גרם במזג האוויר, שהכוכבים שינו ממסלולם, ובעקבות כך התחמם מזג האוויר, ומחמת החום להטו מרכבות הברזל. חיל סיסרא רצה לקרר את עצמו, ועל כן דהר אל תוך נחל קישון ושם טבע. אולם מתוך עיון בספר שופטים שם, יוצא שאמנם הכוכבים שינו 'ממסילותם', אך לא דווקא כדי לחמם אלא כדי להוריד גשם. וכך התמלאו מקורות הקישון, עלו על גדותיהם וסחפו את חיל סיסרא.³ גם ב'ילקוט

2. דעת מקרא לספר שופטים, מבוא לפרקים ד-ה: 'מהו הדבר הפלאי בעלילה זו? אדמת העמק נוחה למלחמת סוס ורכב אך בקיץ. עובדה זו היתה בוודאי נהירה לסיסרא שר צבא היושב בעמק. מסתבר אפוא כי המלחמה היתה בתחילת הקיץ אולם בראשית ימות החמה בין פסח לשבועות תתחולל לפרקים אחת לכמה שנים סופה עזה בסביבות הר תבור והכתוב רומז למאורע כגון זה'.

3. יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים חלק ה' (הובא בדעת מקרא, שופטים שם): 'וכן התנגשו אלו באלו וכשהגיעו לידי קרב התחוללה סערה גדולה עם גשמי-עוז וברד, ורוח השיבה להם לכנענים את הגשם בפניהם והאפילה על עיניהם, עד שקשתותיהם ומקלעותיהם לא היו להם לתועלת; וכן לא יכלו החיילים להשתמש בחרבות מחמת הקור. ואילו לישראל הזיקה הסערה פחות, שכן הייתה מאחריהם. ונטלו אומץ מתוך מחשבתם על עזרת אלוקים והתפרצו לתוך מערכות האויבים והרגו מהם רבים'.

שמעוני' (שופטים ה' ס' מז) מובא מדרש המקשר את מעמד הר סיני לנס שנעשה על התבור:

בתבור נפל סיסרא וחיילותיו ונעשה לישראל ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה. בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה. בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר שתי פעמים אנכי. נראה שבסיס המדרש בנוי לא רק על המילה 'אנוכי', המשותפת לשני תיאורי המאורעות, אלא על מציאות ההרים הגשומים שהייתה בשני המאורעות, שבמהלכה מופיע ה' במלוא עוזו: כאן בנתינת תורה וכאן בהצלת ישראל.

2. דימוי התורה למים

שירת האזינו (דברים לב א-ב) פותחת בדימויה של התורה למטר, לטל, לרביבים ולשעירים, וכך כותב רש"י (דברים שם):

זוהי העדות שתעידו שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם כמטר הזה שהוא חיים לעולם.

ומכאן נבעו הדימויים הרבים של התורה למים, ולהלן כמה דוגמאות לכך: כך נאמר ב'לקוט שמעוני' (ישעיהו ס' תפ):

רבי חנינא בר אידי אמר למה נמשלו דברי תורה למים, לומר לך מה המים מניחים מקום גבוה ויורדים למקום נמוך אף דברי תורה מניחים מי שדעתו גבוה עליו והולכים אצל מי שדעתו שפלה... אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח דעת... אף דברי תורה חיים לעולם... כך דברי תורה תורת ה' תמימה משיבת נפש, מה מים חנם לעולם אף דברי תורה הוי כל צמא לכו למים.

גם הגמרא (בבא קמא פב ע"א) מדמה את התורה למים:

וילכו שלושת ימים במדבר ולא מצאו מים - דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים.

הדימויים והמשלים הרבים של התורה למים אינם רק נובעים מהתוכן המשותף של המשל והנמשל, אלא באים להזכיר את העובדה שהתורה עצמה ניתנה תוך כדי ירידת הטל והמטר. והתורה לא רק **נמשלה** לטל ומטר אלא **ניתנה** בעת ירידת המטר. הביטויים השונים המתארים את הגשם בשירת האזינו יכולים ליישב את הסתירה, בין המדרש, המדבר על כך שהקב"ה הוריד טל של תחיה בנחת וברכות, ובין תיאורים שהזכרנו, שבהם מופיעים שפע וריבוי של גשמים עד כדי אבנים וברד. ייתכן שכל אלו הופיעו בהדרגה, בהתחלה - טל ורביבים, ואחר כך - רוח סערה ושעירים ומטר כבד. כך גם אפשר להבין מן התיאור בתהילים: בתחילה - 'הרים נטפו', ואחר כך - 'גשם נדבות'. בהמשך נראה שייטכן שהייתה הדרגה הפוכה: בהתחלה ירד גשם שוטף ואחר כך באה רוח סערה, רביבים וטל, ולבסוף 'קול דממה דקה' שמבליטה את הופעת ה' **אחרי** הקולות והברקים.

3. קול ה' על המים

בתהילים (כט) יש תיאור של קולות רבים, וכך מובא ב'מכילתא דרשב"י' (שמות יט, טז):
יכול ניתנה בשתיקה ת"ל ויהי קולות וברקים, קולות וקולי קולות, ברקים וברקי
ברקים. קולות משונים זה מזה, וברקים משונים זה מזה. וכן הוא אומר קול ה' על
המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים קול ה' בכוח קול ה' בהדר קול ה' שובר
ארזים קול ה' חוצב להבות אש קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו
אומר כבוד מגיד הכתוב שביום מתן תורה היו רעמים וברקים וירידת גשמים.
לומדים מהמדרש במכילתא שכל התיאור של מזמור כ"ט בתהילים מתאר את מעמד הר
סיני, והקולות שהיו במעמד זה והברקים והמים הרבים, הם גשמים וברקים ורעמים של
ממש. גם רש"י בפירושו לתהילים שם, מסביר שפרק זה מדבר על מעמד הר סיני. מפרק
זה עולה שהתיאורים של הברקים חוצבי להבות אש, רוחות הסערה שוברי ארזים,
הרעמים שבהם מתגלה 'אל הכבוד על מים רבים' ו'ה' למבול ישב', מתארים אכן תיאור
האמתי של מה שהיה במעמד הר סיני, ואין אלו רק ביטויים שיריים, הבאים להלל את
כוחו של הקב"ה.

4. טל של תחיה

הגמרא במסכת שבת (פח ע"א) דורשת שכאשר הקב"ה נתן תורה, פחדו בני ישראל
ויצאה נשמתם. וכך נאמר שם:
כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה
בדברו ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו? הוריד טל
שעתיד בו להחיות מתים והחיה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלוקים.
ורש"י (שבת שם) מציין: 'גבי מתן תורה כתיב בספר תהילים'. יוצא אם כן, שדרשה זו
בנויה על פשטי המקראות. מחד גיסא, התורה מתארת את הפחד והחרדה של בני
ישראל, שאמרו (שמות כ) 'דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר איתנו אלוקים פן נמות',
ומאידך גיסא, מתאר הפסוק בתהילים ס"ח את ירידת הגשם במעמד הר סיני - וחז"ל
חיברו את הדרשה על יסוד שני פסוקים אלו.

5. גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה

בגמרא (תענית ז ע"א) נאמר:

רבי יהודה אומר גדול **יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה** שנאמר יערוף כמטר
לקחי ואין לקח אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו.
מדוע המשילו את יום הגשמים למתן תורה? רש"י (דברים לב. ב) מפרש שגם הגשם וגם
התורה מביאים חיים לעולם. המהרש"א (תענית שם) אומר שהקשר ביניהם הוא שהגשם
טוב לגופות והתורה טובה לנשמות. המגיד מקוזניץ' מסביר בספר 'עבודת ישראל'
(לשמיני עצרת, ד"ה במסכת תענית) שיום הגשמים הוא שמיני עצרת, כי בו מתפללים
על הגשם, והוא כיום מתן תורה. זאת על פי מדרש תנחומא (פנחס טו), שהיה ראוי
להיות שמיני עצרת חמישים יום אחר חג סוכות, כמו הזמן מפסח ועד עצרת. אלא אמר

הקב"ה 'חורף הוא ואין יכולים לצאת מבתיהם ולבוא לכאן', ולכן קבעו שמיני עצרת אחר שבעה ימים. לפי זה יש לתקן בשבעה ימים של חג הסוכות את כל התיקונים שעושים בספירה מפסח ועד שבועות. לאור זאת מובן ש'גדול יום הגשמים' שהוא שמיני עצרת, 'כיום מתן תורה', שכן בשניהם מתקנים את עץ החיים. גם ר' צדוק הכהן מלובלין⁴ רואה ב'יום גשמים' את שמיני עצרת, שהוא המקור והשורש של התורה, וכך הוא כותב שם: והיינו כי בשמיני עצרת שהוא יום הגשמים הוא המקור והשורש של התורה כדאייתא בתיקונים (תיקון י"ג) דביה נביעא דאורייתא לאשקאה אילנא. כי התורה נקראת עץ חיים ונביעא זו דאורייתא נשפע בשמיני עצרת. אולם אפשר לומר בפשטות שהקשר בין יום הגשמים ליום שניתנה בו תורה הוא שביום שניתנה תורה ירדו גשמים, ומכאן חשיבותו הרבה של יום הגשם. הקב"ה בחר לתת תורה דווקא ביום גשם, ובוודאי זה איננו מקרי. ומכאן חשיבותו וגדולתו של יום הגשמים, שדווקא הוא מוכשר לנתינת תורה.

ב. הסיבות לירידת גשם במתן תורה

1. מעמד של יראה

התיאור של מעמד הר סיני הוא תיאור של אימה ויראה. כך עולה מתוך הכתובים בשמות (פרקים יט, כ) ובדברים פרקים ד, ה).

א. ריבוי האזהרות וההגבלות שהעובר עליהם מתחייב בנפשו:

והגבלת את העם סביב לאמר **השמרו** לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר **מות יומת**. לא תגע בו יד כי **סקול יסקל או ירה יירה** אם בהמה אם איש **לא יהיה** במשך היובל המה יעלו בהר... ויאמר ה' אל משה רד העד בעם **פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב**. וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו **פן יפרוץ בהם ה'** (שמות יט; יב-יג, כא-כב).

ב. המראות והקולות המטילים אימה:

ויהי ביום השלישי בהית **הבקר והיה קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם** אשר במחנה והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשן כעשן הכבשן **ויחרד כל ההר מאד**... ויהי **קול השפר הולך וחזק מאד** משה ידבר והאלוקים יעננו בקול (שמות יט; טז, יח) כל העם ראים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם **וינועו ויעמדו מרחוק** (שמות כ, טו).

ג. ההרגשה של העם שאינו יכול יותר להחזיק מעמד:

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים **פן נמות** (שמות כ, טז).

4. פרי צדיק, דברים שמיני עצרת דרוש מג.

ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך וההר בער באש ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם... ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יוספיה אנחנו לשמע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו. כי מי כל בשר אשר שמע קול אלוקים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי... השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי (דברים ה; כ-כא, כג).

האווירה של הקולות, האש, הגשם וקול השופר הייתה מכוונת למטרה אחת: להכניס בליבם של בני ישראל יראה מפני הדר גאונו של הקב"ה, וכך כתוב:

כי לבעבור נסות אתכם בא האלוקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ, ז).

מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצוותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם (דברים ה, כו).

מן השמים השמיך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד, לג).

גם בספר עזרא (י, ט), מתואר מעמד שבו מוכיח עזרא את ראשי העם על נשיאת הנשים הנכריות, ומוציא אותם לרחוב ביום גשם והם שומעים את התוכחה 'ומרעידים על הדבר ומהגשמים'. וכך מובא גם בגמרא (ברכות נט ע"א): 'לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב שנאמר והאלוקים עשה שייראו מלפניו'.

2. נותן התורה הוא בורא העולם

הגשמים מבטאים את גבורתו של הקב"ה, ולכן נקראים 'גבורות גשמים'. השליטה באיתני הטבע ובגשם מראה את יכולתו של ה' לברוא עולם או להחריבו. במדרש (ב"ר פר' יג ד) נאמר: 'קשה היא גבורות גשמים שהיא שקולה כנגד כל מעשה בראשית', ובגמרא (תענית ז ע"ב) נאמר: 'אמר ר"ח בר' חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ'.

הגשם במתן תורה מוכיח שנותן התורה - הוא בורא עולם. יש לכך משמעויות רבות. ראשית, שהקב"ה רוצה בקיומו של עולם פיזי-גשמי, ונתנת התורה שמדריכה ומצווה לבנות עולם מוסרי ותורני באה לבנות ולתקן את העולם הפיזי. שנית, שהתורה היא הכרח לעולם כמו הטבע, ועצם קיום התורה אינו נתון לבחירה; הבחירה החופשית היא רק לאדם הפרטי, אם יקיים את התורה או לא. ושלישית, כל קיומו של העולם תלוי בקבלת תורה: 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת' - 'הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה' (רש"י, בראשית א, לא).

3. קשר בין ארץ ושמים

מכל איתני הטבע, הגשם יורד מהשמים, ומטרתו להצמיח את הארץ. את התורה הוריד הקב"ה לעולם לאותה מטרה, לגדל ולרומם את הארץ ואת יושביה. ייתכן שפרשת האזינו פותחת בדימוי התורה לגשם, כדי להדגיש את החיבור בין השמים והארץ שיוצרים שניהם - התורה והגשמים. לכן פונה ה' וקורא: 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי'. בישעיהו (נד, י-יא) מתוארת הנבואה בדימוי לגשם:

כי כאשר ירד הגשם והשלג **מן השמים** ושמה לא ישוב כי אם הרוה את **הארץ** והולידה והצמיחה ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל. כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי. ואם דבר ה' לנביא יחידי מטרתו להרוות את **הארץ מברכת שמים**, הרי התגלות ה' במתן תורה לכל ישראל - על אחת כמה וכמה.

4. טבילה ב'מי הדעת'

בסוף הלכות מקוואות (פי"א הי"ב), לאחר פירוט כל ההלכות, מבאר הרמב"ם את מהותה של הטבילה, וזו לשונו:

וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב היא, והדבר תלוי בכוונת הלב לפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואף על פי כן רמז יש בדבר, כשם שהמכוון לבו לטהר, כיון שטבל טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האוון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות, **והביא נפשו במי הדעת טהור**, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילולייכם אטהר אתכם.

על פי יסוד זה, אפשר לראות בגשמים שירדו במתן תורה סוג של טבילה במים שבאים מהמקור האלוקי. מטרתם ליצור גם מעין טבילה ממשית במים וגם שינוי נפשי של התחדשות ופרישה מכל הגילולים והטומאות, כדי לקבל את מלכות ה' בטהרת הלב והדעת, וסילוק כל הדעות הכוזבות. 'טבילה' מעין זו מתאימה ביותר לרגע המרום של התגלות ה' במעמד המכוון של מתן תורה.

5. טכסיסי מלכות

כבודו של מלך שיוצא מארמונו ומופיע לפני נתיניו, שהוא מגיע אחרון, ולפניו משמרות כבוד. הדברים אמורים גם במלכותא דארעא וגם במלכותא דרקיעא. בגמרא (ברכות נח ע"א) מסופר שרב ששת חיכה למלך יחד עם מין אחד, ורק כאשר עברה המשמרת השלישית בשקט ובדממה, קבע רב ששת (שהיה עיוור): 'כעת מגיע המלך'; וזו לשון הגמרא:

...אמר ליה ההוא מינא מנא לך הא? אמר ליה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב (בדבר ה' אל אליהו הנביא, מלכים א יט): צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה.⁵

5. מעניין שהתגלות זו של ה' לאליהו מתרחשת בהר האלוקים בחורב, אחרי ארבעים יום וארבעים לילה שבהם לא אכל ולא שתה, וזה מעין מעמד הר סיני קטן.

אולי זוהי אחת הסיבות שה' הופיע במתן תורה אחרי הרוחות והגשמים. אחרי קולות הרעש של הרעמים ואש היוצאת מן הברקים, אז מופיע מלך הכבוד בקול דממה דקה. כשהכל מסביב דומם, מובלטים הופעתו של המלך ודיבורו, והוא נשגב לבדו. תיאור זה מתאים גם למדרש (ש"ר כט):

א"ר אבהו בשם רבי יוחנן כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה צפור לא צווח עוף לא פרח שור לא געה אופנים לא עפו שרפים לא אמרו קדוש קדוש הים לא נזדעזעו הבריות לא דברו אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול אנכי ה' אלקיך.

ג. מנהגי חג השבועות

אנו מוצאים כמה מנהגים שמיוחדים לחג השבועות, וייתכן שהם נובעים מן העובדה שמעמד הר סיני היה מלווה בגשמים וברקים.

1. מנהג שטיחת עשבים בבית הכנסת

הרמ"א (או"ח סי' תצד סעי' א) מזכיר את המנהג לקשט את בית הכנסת בפרחים ובעשבים: 'ונוהגין לטוח עשבים בשבועות בב"ה והבתים, זכר לשמחת מתן תורה'. הרבה טעמים הובאו למנהג זה: ה'לבוש' (סי' תצד) מסביר שמקשטים את בית הכנסת זכר לצמחים ולעשבים שהיו סביב הר סיני בעת מתן תורה. בספר 'מילין חדתי' 6 לשבועות מובא טעם נכון בשם בעל 'חידושי הרי"ם': משה רבינו נולד בז' באדר, 'ותצפנהו שלושת ימים' - שלושה חודשים, עד ז' בסיוון, ואז 'ותשם אותו בסוף' - והסוף הם הקנים. לזכר קנים אלו אנו שוטחים עשבים, זכר לנס שנעשה אז למשה רבנו עליו השלום. ה'מגן אברהם' (או"ח סי' תצד) מביא שנוהגים להעמיד אילנות בבית הכנסת, כי בחג נידונים על פירות האילן ויש צורך להתפלל עליהם. כמו כן מובא בפירוש ה'אלשיך' 7 שהפרחים והעשבים הם זכר לדודאים שמצא ראובן בימי קציר חיטים, ושבועות הוא זמן קציר חיטים, ובו מביאים ביכורי קציר חיטים. פרופ' דניאל שפרבר⁸ מעלה השערה שיש קשר בין היום השלישי שבו ניתנה תורה, ליום השלישי שבו נבראו דשאים; ועלה על דעתם של חכמי ימי הביניים לנהוג מנהג זה של שטיחת עשבים, מ'גזרה שווה' של היום השלישי של הבריאה ליום השלישי של מתן תורה.

אולם אפשר לומר שעם ירידת הגשמים במתן תורה, כל ההר התמלא דשא. ולזכר פריחה זו, שמזכירה את הגשם שירד בסיני ובגללו הכול פרח, אנו שוטחים עשבים בבית הכנסת.

2. מנהג זילוף מים בשבועות

ישנו מנהג של זילוף מים בשבועות, שרווח בעיקר בעדות המזרח בצפון אפריקה. מנהג זה שורשו קדום, והוא נזכר בחיבורו של דוד בר' אהרון הסבעוני, איש מרוקו בן המאה

6. מילין חדתי לרב אברהם יצחק בן דוד מאיר דזובאס, עמ' יג.
7. תורת משה, בראשית ל טו עמ' רעג.
8. מנהגי ישראל, כרך א פרק יד.

הי"ח, שכתב בשמו של ר' מימון אבי הרמב"ם: 'וכן מנהגנו לזלוף מים קצתם על קצתם בחג השבועות'. תולדות המנהג וגלגוליו מובאים באריכות בספרו של פרופ' דניאל שפרבר.⁹ כמה טעמים מובאים למנהג זה. טעם אחד, כי התורה נמשלה למים. טעם נוסף הוא שביום זה ניצל משה רבנו עליו השלום מן המים, ואפשר לזלף מים על אנשים ואין חשש שיקרה נזק, כשם שמשה רבנו ע"ה לא ניזוק במים. יש המביאים טעם, שהוא זכר לטל תחיה שהקב"ה הוריד במתן תורה. ר' רפאל בן שמחון מביא בספרו¹⁰ שיהודי מרוקו ראו במנהג זה סימן ברכה, לקיים מה שנאמר 'וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם'. נחום סלושץ¹¹ מביא בספרו שנהגו לשפוך מים מכדים בחג השבועות לאות ברכה, והגויים אף עודדו מנהג זה, כי האמינו שהוא מביא מזל וסימן ברכה שהשנה תהיה מבורכת וגשומה.

אך אפשר לומר בפשטות שמקור המנהג הוא בירידת הגשם במתן תורה, ולכן נהגו לזלף מים. כמו שהגשם ירד על כולם, כך מזלפים מים על כל האנשים.

9. מנהגי ישראל, כרך ח פרק ז.
10. 'יהדות המגרב מסורות ומנהגים במחזור השנה', עמ' 231-298.
11. ספר המסעות - מסע בארץ לוב, נחום סלושץ, ת"א תרצ"ח עמ' 81-90.